

Kuinka vapautua elintasorobotin roolista? Miesten näkökulma sukupuolen tasa- arvon ongelmiin 1960-luvulla

Abstrakti

Sukupuolten tasa-arvoa koskeva keskustelu on Suomessa yleensä tarkoittanut naisten aseman ongelmien käsittelyä. Tässä artikkelissa osoitan kuitenkin, että suomalaisissa aikakauslehdissä 1960-luvulla käyty niin sanottu roolikeskustelu sisälsi runsaasti puheenvuoroja myös miesten kohtaamista tasa-arvon ongelmista. Osoitan myös, että miehet osallistuivat tähän keskusteluun aktiivisesti. Mieskysymystä nosti esiin Yhdistys 9, joka huomautti sukupuolten tasa-arvon edistämisen edellyttävän kummankin sukupuolen aseman ja roolin radikaalia uudistamista. Artikkelissa tutkituista lehdistä Me Naiset ajoi aktiivisesti Yhdistys 9:n tavoitteita vaatimalla miesten vapauttamista perinteisestä sukupuoliroolista. Uusi Maailma taas asemoi itsensä roolikeskustelun ja Yhdistys 9:n kritiikoksi väittämällä, että ne sivuuttivat miesten ongelmat. Käytännössä Uusi Maailmakin sisälsi runsaasti puheenvuoroja miesten, erityisesti isän, roolin ja aseman uudistamisen puolesta. Yhdistyksen ja tutkittujen lehtien näkökulmasta miehen ongelmat tiivistyivät perheenelättäjän roolin raskauteen. Yhdistys 9 ja Me Naiset ehdottivat ratkaisuksi naisten työssäkäynnin yleistymistä, kun taas Uusi Maailman päätoimittajan Jussi Talven mielestä paras ratkaisu oli perinteisten sukupuoliroolien vahvistaminen.

Johdanto: Naiset, miehet ja aikakauslehdet tasa-arvokeskustelussa

Suomalaisen miestutkimuksen pioneeri Arto Jokinen pohdiskeli vuonna 2012 miesten roolia suomalaisessa tasa-arvopoliitikan ja -keskustelun historiassa seuraavasti: "Se, että tasa-arvo on ymmärretty naiskysymyksenä ja että miehillä on siinä tarjolla vain syllisen paikka, on tärkein syy, miksi miehet eivät ole aktiivisesti osallistuneet aiheesta käytyyn keskuste-

luun”.¹ Kuten Jokinen ja yhteiskuntatieteilijä Raija Julkunen ovat huomauttaneet, ”syyllisen paikka” on kuitenkin tuottanut julkisuuteen puheenvuoroja, joissa miehet ovat puolustaneet itseään feminismiä ja naisia kritisoimalla. Miesnäkökulma tuli tasa-arvopolitiikkaan 1980-luvun lopulla, kun Tasa-arvoasiain neuvottelukuntaan perustettiin miesjaosto. Akateeminen mies-tutkimus puolestaan alkoi 1990-luvulla. Miesten on kuitenkin katsottu aktivoituneen keskustelemaan sukupuolten tasa-arvosta omasta näkökulmastaan vasta 2000-luvulla.² Tässä artikkelissa uudistan käsitystä suomalaisen sukupuolten tasa-arvoa koskevan keskustelun historiasta osoittamalla, että suomalaiset miehet osallistuivat aktiivisesti tähän keskusteluun jo 1960-luvulla tuomalla esiin juuri miesten näkökulmia ja miehiä koskevia ongelmia. Analysoin artikkelissa, miten tätä keskustelua käytiin ja millaisia ratkaisuja miesten aseman ja roolin ongelmiin ehdotettiin.³

Sukupuolten tasa-arvo oli 1960-luvun Suomessa ajankohtainen teema. Tuolloin muotoiltiin uudenlaista tasa-arvopolitiikkaa, jonka myötä naisten paikka ja sukupuolten väliset suhteet yhteiskunnassa neuvoteltiin uudestaan, kuten Julkunen on luonnehtinut. Vaikka naisten työssäkäynti oli siihenkin asti ollut Suomessa varsin yleistä, sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikassa naiset määriteltiin vasta tämän neuvottelun myötä palkkatyöläisiksi eikä enää perheenäideiksi.⁴ Tasa-arvopolitiikan uudistamisessa keskeisessä roolissa oli Rafael Paasion hallituksen vuonna 1966 asettama Naisten asemaa tutkiva komitea. Se ehdotti vuonna 1970 ilmestyneessä mietinnössään muun muassa miesten ja naisten välisten palkkaerojen poistamista, äitiysloman pidentämistä, ehkäisyn ja abortin laajempaa saatavuutta sekä lasten kunnallisen päivähoitojärjestelmän luomista.⁵ Poliittisista puolueista sukupuolten tasa-arvoa ajoi voimakkaimmin Suomen Kansan Demokraattisen Liiton naisjärjestö Suomen Naisten Demokraattinen Liitto (SNDL).⁶

Julkisessa keskustelussa uudenlaista tasa-arvoajattelua edusti erityisesti Yhdistys 9, joka oli vuosina 1966–1971 toiminut kansalaisjärjestö. Sen jäsenet olivat akateemisesti koulutettuja nuoria aikuisia. Yhdistykseen kuului sekä naisia että miehiä, esimerkiksi toimittajat Margaretha Mickwitz ja Jutta Zilliacus sekä kirjailija Arvo Salo ja lääketieteen lisensiaatti (myöhemmin tohtori) Ilkka Taipale. Yhdistyksen viidestä puheenjohtajasta yksi oli mies, varatuomari Holger Rotkirch.⁷ Yhdistys 9:n tausta oli pohjoismaisessa sukupuoliroolitutkimuksessa ja -keskustelussa, joissa sukupuolten tasa-arvoa tarkasteltiin *sukupuoliroolin* käsitteen kautta. Tarkoituksena oli tuoda esiin, että naisten ja miesten asema ja tehtävät yhteiskunnassa eivät perustuneet

biologiaan vaan olivat kasvatuksen, koulutuksen ja sosiaalistumisen tulos, jolloin niitä voitiin myös muuttaa. Yhdistys 9 painotti, että sukupuolten tasa-arvon edistäminen edellytti myös miesten aseman ja roolin uudistamista.⁸ Kuten Jokinenkin tuo esiin, Yhdistys 9:n perustaminen merkitsi miesten aktivoitumista tasa-arvokeskustelussa.⁹ Sen toimintaa miesten aseman edistämiseksi on kuitenkin tutkittu vähän, minkä vuoksi yhdistyksen merkitys niin suomalaisen kuin kansainvälisen miesliikkeen historiassa on jäänyt vähäiselle huomiolle.¹⁰

Yhdistys 9:n ja Naisten asemaa tutkivan komitean kuten koko 1960-luvun pohjoismaisen sukupuolirooliliikkeen ja -politiikan on kritisoitu edustaneen miesnormiin perustuvaa tasa-arvoajattelua: naisille vaadittiin samoja oikeuksia työelämässä, jotka miehillä jo oli, ja miehille vaadittiin lähinnä vain vahvempaa roolia perheenisänä.¹¹ Tulkintaa siitä, että tavoitteena oli edistää naisten asemaa miesten kustannuksella, vahvisti sosiologi Elina Haavio-Mannilan 1960-luvun lopulla tekemä haastattelututkimus, jonka mukaan miehet suhtautuivat sukupuolirooliliikkeen tavoitteisiin naisia kielteisemmin. Erityisesti keskiluokkaiset miehet kokivat asemansa uhatuksi, kun naiset alkoivat kilpailla heidän kanssaan koulutuksesta, yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja johtamisesta sekä vaativat heitä tekemään kotitöitä.¹² Ruotsissa ja Norjassa 1970-luvulla aktivoitunut feministinen miesliike huomautti, että miehen roolia ja asemaa tulisi uudistaa laajemmin kuin vain ohjaamalla heitä hoivaavan isän rooliin.¹³

Yhdistys 9:n tunnetuin ehdotus miehen roolin uudistamiseksi koski juuri isyysloman käyttöönottoa. Tässä artikkelissa osoitan, että niin yhdistyksen tavoitteissa kuin lehtikeskustelussa miehen roolista keskusteltiin kuitenkin isyyttä moniulotteisempänä yhteiskunnallisena kysymyksenä. Miehet myös kokivat keskustelun tarpeelliseksi ja toivat aktiivisesti esiin miesten kohtamia tasa-arvo-ongelmia vaatimalla niihin ratkaisuja.

Analysoin artikkelissa aikakauslehtikeskustelua, sillä aikakauslehdet toimivat 1960-luvun sukupuoliroolikeskustelun keskeisenä foorumina, kuten mediahistoriantutkija Laura Saarenmaa on osoittanut.¹⁴ Aikakauslehtijournalismi mahdollisti ilmiöiden käsittelyn syvemmin ja monipuolisemmin kuin uutisointiin keskittyvä sanomalehtijournalismi. Aikakauslehden sarjallisen ilmestymismuodon vuoksi asian käsittelyä voitiin jatkaa seuraavassa numerossa, mikä sopi erityisesti julkista keskustelua herättäviin aiheisiin. Tarinalisuus, yksilön näkökulman huomioiminen ja moniaineksinen sisältö myös tuottivat käsiteltäviin ilmiöihin enemmän merkityksiä. Niiden ansiosta yh-

dessä lehdessä saattoi ilmestyä useita jopa keskenään ristiriitaisia näkökulmia saamaan aiheeseen.¹⁵

Rajaan analyysin koskemaan *Me Naiset* -lehdessä ja *Uusi Maailma* -lehdessä vuosina 1965–1970 käytyä keskustelua, sillä se oli erityisen vilkasta.¹⁶ Niissä myös julkaistiin kolme kirjoitusta, joiden Yhdistys 9 koki olennaisesti vaikuttaneen yhdistystä koskevien virheellisten käsitysten ja negatiivisen maineen syntymiseen. Kyseessä oli pilapiirtäjä Kari Suomalaisen haastattelu *Me Naiset* -lehdessä sekä kaksi *Uusi Maailma* -lehden päätoimittaja Jussi Talven kirjoittamaa tekstiä, joissa kritisoitiin Yhdistys 9:n edustamaa tasa-arvokäsitystä ja tavoitteita.¹⁷ Lehtigenrenä *Me Naiset* ja *Uusi Maailma* edustivat toistensa vastakohtia: naistenlehtenä *Me Naiset* oli suunnattu naisille, se pyrki tuomaan julkiseen keskusteluun naisten näkökulmaa ja myös sen toimittajina olivat usein naiset.¹⁸ *Uusi Maailma* puolestaan oli sekä naisille että miehille tarkoitettu yleisaikakauslehti, jonka ajankohtaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä sisältävä journalismi edusti yleensä ”sukupuolineutraalia” miesten näkökulmaa.¹⁹

Esittelen artikkelin aluksi Yhdistys 9:n tavoitteet miesten roolin ja aseman uudistamiseksi. Tarkastelen aiheita erityisesti yhdistyksen jäsenten kirjoittamien lehtitekstien ja muiden suuren yleisön luettavaksi tarkoitettujen julkaisujen kautta, sillä ne kertoivat myös muille lehtikeskustelun osallistujille yhdistyksen tavoitteista.²⁰ Tämän jälkeen analysoin, miten aikakauslehtikeskustelussa käsiteltiin mieskysymystä. Kysyn, mistä näkökulmasta lehdet tarkastelivat mieskysymystä, millaisia ongelmia lehtikeskustelijat liittivät miehen asemaan ja roolin ja millaisia ratkaisuja he ehdottivat havaittuihin ongelmiin. Tutkin lehtikeskustelua erityisesti siitä näkökulmasta, miten mieskirjoittajat siihen osallistuivat ja miten keskustelussa suhtauduttiin Yhdistys 9:n ehdotuksiin.

Aikakauslehtien sukupuoliroolikeskustelu tutkimuskohteena

Olen käynyt artikkelia varten läpi kaikki tutkimusajankohtana ilmestyneet *Me Naiset*- ja *Uusi Maailma* -lehtien numerot.²¹ Analyysin kohteeksi olen valinnut ne jutut, joiden tarkoituksena oli osallistua sukupuoliroolikeskusteluun miehen roolia ja asemaa käsittelemällä. Henkilöjutut, joissa haastatellaan miehiä ilman että keskustelun aiheena on eksplisiittisesti sukupuoliroolikeskustelu, olen rajannut käsittelyn ulkopuolelle.²² Analysoin lehtijuttuja mediatutki-

muksellisen diskurssintutkimuksen näkökulmia ja menetelmiä hyödyntäen. Selvitän, millaisiin diskursseihin, narratiiveihin tai argumentaatiokeinoihin kirjoittajat tukeutuivat, kun he käsittelivät ja kuvasivat miehiä, perustelivat miesten aseman ja roolin ongelmia ja esittivät niihin ratkaisuja. Analysoin tekstejä sekä kunkin lehden muodostamassa sarjallisessa journalistisessa kontekstissa että osana laajempaa sukupuoliroolikeskustelua, johon lehdet juttujen kautta osallistuivat.²³ Kiinnitän erityistä huomiota mieskirjoittajien rooliin representaatioiden ja merkitysten tuottajina. Analyysi kohdistuu lehtien tekstisisältöön, mutta huomioin myös juttukokonaisuuksiin sisältyvien kuvien, kuvatekstien, otsikoiden ja muiden visuaalisten komponenttien vaikutuksen tekstin sisältämien merkitysten vahvistajina, kiistäjinä tai monipuolistajina.²⁴

Vuonna 1952 perustettu *Me Naiset* on nuorille kaupunkilaisnaisille suunnattu lehti, jota julkaisi tutkimusajankohtana Sanoma Osakeyhtiö.²⁵ Muiden suomalaisten naistenlehtien tavoin sillä oli vahva yhteiskunnallinen ote, eli se käsitteli joka numerossaan naisia koskevia yhteiskunnallisia teemoja.²⁶ *Uusi Maailma* -lehteä julkaisi kokoomuksen äänenkannattajana toiminut *Uusi Suomi* -sanomalehti.²⁷ Kokoomuslaisuus ei ollut lehden näkyvä piirre – se ei esimerkiksi suoraan ajanut puolueen tavoitteita, mutta sisältö myötäili kokoomuksen ideologiaa ja niin sanottuja perinteisiä arvoja kuten isänmaallisuutta.²⁸ Yhteiskunnallisten teemojen lisäksi lehdessä oli runsaasti viihteellistä sisältöä. Sensaatiolehtien tavoin se pyrki aihevalinnoillaan ja näkökulmillaan usein hätkähdyttämään lukijoitaan. Käytännössä molemmat lehdet edustivat kaupunkilaista ja keskiluokkaista maailmankuvaa – myös miesten asemaa käsitellessään.

Artikkelin teoreettisena lähtökohtana on huomio siitä, että sukupuolten asemaa ja roolia sekä sukupuoliroolikeskustelua käsitellessään lehdet eivät vain välittäneet tietoa olemassa olevasta tilanteesta, vaan esittivät ja rakensivat niistä tietynlaisen käsityksen edustamansa näkökulman ja tekemiensä valintojen kautta.²⁹ Aiempi tutkimus on osoittanut, että mediakeskustelu on keskeisellä tavalla vaikuttanut siihen, miten feminisismi määritellään, miten siitä keskustellaan ja miten siihen suhtaudutaan.³⁰

Yhdistys 9 aloitti toimintansa helmikuussa 1966, mutta sen lähtökohtana voi pitää Margaretha Mickwitzin ja Ritva Turusen syksyllä 1965 *Nya Pressen* ja *Uusi Suomi* -sanomalehdissä kirjoittamia artikkeleita.³¹ Niiden herättämä keskustelu johti Ryhmä 9:n syntyyn loppuvuodesta 1965 ja myöhemmin virallisen yhdistyksen perustamiseen.³² Toimittajina työskennelleet Mickwitz

ja Turunen olivat Ryhmä 9:n jäseniä ja Yhdistys 9:n perustajajäseniä, mutta artikkeleissaan he esittelivät radikaalin sukupuolirooli-ideologian lähtökohdat ja tavoitteet laajemmalle yleisölle. Yhdistys pyrkiikin aktiivisesti tuomaan asiaansa julkisuuteen. Se ei julkaissut omaa lehteä vaan osallistui ahkerasti lehtikeskusteluun ja oli siinä aloitteellinen, järjesti tapahtumia ja julkaisi toiminnastaan tiedotteita, joista toivoi toimittajien kiinnostuvan. Tiedon levittämisen ja julkisen keskustelun toivottiin muuttavan ihmisten asenteita ja saavan aikaan painetta poliittiseen päätöksentekoon.³³ Vuonna 1968 Yhdistys 9 julkaisi pamfletin *Miesten maailman nurjat lait*,³⁴ jonka artikkelit esittelivät yhdistyksen tavoitteita, sukupuolten tasa-arvon ongelmia sekä ehdotuksia niiden ratkaisemiseksi. Yhdistyksen aktiivisuutta median suuntaan selittää myös se, että sen jäseninä oli useita toimittajia.

Yhdistys 9 saikin runsaasti näkyvyyttä joukkoviestimissä – enemmän kuin SNDL ja Naisen asemaa tutkiva komitea.³⁵ Yhdistys 9:n suhde mediaan oli kuitenkin ongelmallinen. Toimittajien koettiin käsittelevän yhdistyksen toimintaa valikoivasti, sivuuttamalla esimerkiksi miehen rooliin liittyvät kysymykset tai jopa vääristämällä yhdistyksen tavoitteita.³⁶ Yhdistys 9:n kokemaa sukupuoliroolikeskustelun ”vääristyneisyyttä” selittää väärinymmärrysten lisäksi se, että naisten asema ja sukupuolten tasa-arvo olivat ajankohtaisia aiheita, joista keskusteltiin eri yhteyksissä eri käsittein ja eri lähtökohdista. Käytännössä lehdistössä käytiin rinnakkain useita sukupuoliroolikeskusteluja.³⁷

Miehen roolin ongelmat Yhdistys 9:n näkökulmasta

Yhdistys 9 jäseni naisten ja miesten aseman kolmen erilaisen sukupuolirooli-ideologian kautta. Käytännössä rooli-ideologioilla tarkoitettiin erilaisia perhemalleja. Konservatiivisessa rooli-ideologiassa mies oli perheen elättäjä ja vaimo omistautui kotiäidin tehtäviin. Maltillisessa mallissa nainen yhdisti perheenäidin ja työntekijän roolin. Hän keskittyi kotiäidin tehtäviin vain silloin, kun lapset olivat pieniä ja palasi töihin lasten kasvettua isommaksi. Yhdistys 9 edusti radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa, jossa mies ja nainen vastasivat yhtäläisellä tavalla perheen elättämisestä ja lasten kasvattamisesta.³⁸ Radikaali sukupuolirooli-ideologia edusti kritiikkiä sekä konservatiivista että maltillista rooli-ideologiaa ja niiden mukaista yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikkaa kohtaan.

Yhdistys 9 kritisoi konservatiivista rooli-ideologiaa liian kapeaksi ja ”kvasitieteelliseksi” ajatteluksi, jossa naisten ja miesten asemaa selitettiin virheellisesti biologisilla tekijöillä. Se kritisoi maltillista sukupuoli-ideologiaa siitä, että työn ja perheen yhdistämistä tarkasteltiin vain naisten ongelmana eikä molempia puolisoita koskevana kysymyksenä.³⁹ Margaretha Mickwitz huomautti *Nya Pressenissä*, että miehen kannalta sekä konservatiivinen että maltillinen sukupuolirooli-ideologia tarkoittivat vaatimusta olla niin yhteiskunnallisesti kuin taloudellisesti menestyvä. Mickwitz esitti, että kun vastuu perheen elättämisestä ja lasten kasvattamisesta jaettaisiin vanhempien kesken, kummankin sukupuolen kohtaamat paineet vähenisivät.⁴⁰ Tavoitteena ei ollut edistää naisten asemaa miesten kustannuksella vaan muuttaa kummankin sukupuolen rooleja. Tällöin ”miehille koituisi vastaavasti tiettyjä etuja, osaksi naisen kustannuksella (perheen elatusvastuun jakaminen, yhtäläinen osuus lasten kasvatukseen, vapaa valinta kodin ja ammatin välillä)”.⁴¹ Yhdistys käsitteli miesten asemaa ja roolia myös laajempänä kysymyksenä. Ritva Turunen huomautti jo vuonna 1965 seuraavasti:

Jos miehellä onkin meidän yhteiskunnassamme enemmän etuoikeuksia, joutuu hän myös niistä maksamaan korkeamman hinnan. Miehet suorittavat monin veroin enemmän rikoksia ja itsemurhia kuin naiset, joutuvat onnettomuuksiin, sortuvat useammin alkoholismiin, vakaviin tauteihin ja mielisairauksiin sekä vielä lopuksi kuolevat keskimäärin nuorempina kuin naiset.⁴²

Voimakkaimmat puheenvuorot miesten roolin ongelmista Yhdistys 9 esitti vuonna 1968. Se julkaisi isänpäivän aattona julkilausuman *Mieskin on ihminen*, jossa vaadittiin miehen vapauttamista perheenelättäjän eli ”elintasarobotin roolista” sekä oikeutta parempaan terveyteen, oikeutta olla omille lapsilleen läheinen isä sekä mahdollisuutta näyttää tunteitaan ”muulloinkin kuin jääkiekko-ottelussa tai humalassa”. Vaatimuksia alleviivattiin toteamalla, että ”[m]iehen pidättämät kyyneleet purkautuvat veripisaroina vatsahaavasta.”⁴³

Miesten maailman nurjat lait -kirjassa sosiologi Risto Jaakkola osoitti tilastotietojen pohjalta miesten rooliin sisältyvän vakavia ongelmia. Miehet ansaitsivat naisia enemmän, mutta toisaalta he sairastivat huomattavasti enemmän kuin naiset, joutuivat useammin onnettomuuksiin, kärsivät enemmän alkoholismista, tekivät enemmän rikoksia ja itsemurhia ja kuolivat nuorempina kuin naiset. Jaakkola huomautti näiden ongelmien johtuvan rooliodotuksista ja yhteiskunnallisista tekijöistä eikä biologiasta. Perinteisillä

miesten aloilla työ oli fyysisesti raskasta ja riski sairastua tai joutua onnettomuuksiin oli isompi. Mielenterveystilastojen Jaakkola tulkitsi osoittavan, että vastuu perheen elättämisestä ja paine nousujohteisen uran tekemiseen lisäsivät miesten kokemaa stressiä ja siitä johtuvia mielisairauksia. Miesten kokema stressi ei ollut vain heidän ongelmansa, vaan kyse oli yhteiskunnallisesta ongelmasta.⁴⁴

Yhdistys 9:n toiminta päättyi vuonna 1971. Keskeisenä syynä oli tasa-arvopoliitikan uudistuminen. Naisten asemaa tutkivan komitean ehdotuksia alettiin toteuttaa pian raportin valmistumisen jälkeen ja Tasa-arvoasian neuvottelukunta (Tane) aloitti toimintansa vuonna 1972.⁴⁵ Tanessa ja tasa-arvopoliitikassa miehiä koskevat ongelmat jäivät kuitenkin taustalle.⁴⁶

Naistenlehti miesten asialla

Me Naiset -lehteä voi pitää Yhdistys 9:n ja sen edustaman radikaalin sukupuolirooli-ideologian tärkeänä äänenkannattajana. Se ajoi aktiivisesti muun muassa abortin laillistamista, lasten kunnallista päivähoitoa ja naisten aseman parantamista työelämässä sekä raportoi säännöllisesti Yhdistys 9:n toiminnasta ja tavoitteista.⁴⁷ Yhdistys 9:n jäsenet avustivat lehteä yhdistyksen tavoitteita esittelevillä kirjoituksillaan.⁴⁸ Lehden päätoimittajina olivat tutkimusajankohtana Mary A. Wuorio, Kerttu Saarela ja Helena Ahti. Pääkirjoitustoimittajaa vastaava rooli lehdessä oli kuitenkin Leila Kallialalla, joka käsitteli *Tiimalasi*-palstallaan ajankohtaisia kysymyksiä. Hän ajoi kirjoituksissaan vahvasti Yhdistys 9:n tavoitteita.⁴⁹

Vaikka *Me Naiset* oli naistenlehti, se toi miesten ääntä ja näkökulmaa säännöllisesti esiin esimerkiksi tunnettujen miesten henkilöhaastatteluisissa sekä julkaisemalla juttuja, joissa miehet kommentoivat elämäänsä liittyviä teemoja.⁵⁰ Miehen roolia ja siihen liittyviä ongelmia lehdessä käsiteltiin tutkimusajankohtana 13 artikkelissa. Niistä 10 käsitteli aihetta Yhdistys 9:n mukaisesta näkökulmasta. Ensimmäinen teksti julkaistiin jo ennen yhdistyksen perustamista. Kyseisessä saksalaista alkuperää olevassa käänösartikkelissa toimittaja Maud Wester kysyi, olisiko ”miesasialiikkeelle” tarvetta. Wester perusteli liikkeen perustamista sillä, että työnteon raskauden vuoksi miehiä vaivasivat sekä fyysinen että henkinen väsymys, he sairastivat enemmän kuin naiset, eivätkä jaksaneet kantaa vastuuta vaimosta ja lapsista. Ratkaisuksi ehdotettiin – radikaalin sukupuoli-ideologian mukaisesti – sukupuolten tasa-arvoa, jolloin miesten ei tarvitsisi kantaa yksin vastuuta perheen elättämisestä, ja

puolisot vastaisivat yhdessä kodin asioista.⁵¹ Yhdistys 9:n perustamisen aikaan Leila Kalliala esitteli *Me Naiset* -lehdessä radikaalin sukupuolirooli-ideologian tavoitteet ruotsalaisen sukupuoliroolikeskustelun pohjalta.⁵²

Lehdessä siis seurattiin kansainvälistä keskustelua aiheesta ja esiteltiin sitä suomalaiselle lukijakunnalle jo ennen Yhdistys 9:n perustamista. Yhdistys 9:n perustaminen edustaa tästä näkökulmasta tarkasteltuna lehden toivomaa muutosta eli suomalaisten aktivoitumista tasa-arvotyöhön, jolle oli tarvetta ja joka oli jo käynnissä muissa maissa. Yhdistys 9:n perustamiseen lehti kuitenkin reagoi antamalla puheenvuoron Kari Suomalaiselle, joka oli *Helsingin Sanomien* pilapiirroksessa kritisoinut Yhdistys 9:n tavoitteita luonnottomiksi. *Me Naiset* -lehden toimittaja Tutta Runeberg selvitti jutussa, miksi Suomalainen suhtautui kriittisesti Yhdistys 9:än. Vaikka juttu oli Runebergin kirjoittama, se oli käytännössä kahden aukeaman pituinen Suomalaisen yksinpuhelu, joka antoi täysin väärän kuvan Yhdistys 9:n tavoitteista.

Suomalainen argumentoi, että sukupuolet olivat luonnostaan erilaisia, minkä vuoksi Yhdistys 9:n tavoitteet sukupuolierojen poistamiseksi olivat todellisuudesta vieraantuneita ideologisia tavoitteita. Hän esitti, että Yhdistys 9 pyrki pakottamaan naiset ja miehet toisenlaisiksi kuin millaisiksi heidät oli alun perin tarkoitettu. Poikkeuksia eli feminiinisiä miehiä ja maskuliinisia naisia ei pitänyt asettaa tavoitteeksi. Suomalainen määritteli ”naisasiamiesten” olevan näitä poikkeustapauksia eli feminiinisiä miehiä, jotka olivat ”dekadenteja, usein samalla myös ateisteja, pasifisteja ja pornoja”. Suomalaisen mukaan ”[r]oolikeskusteluihin hakeutuvat miehet taas ovat monessa tapauksessa varsin pienellä seksuaalisella vetovoimalla varustettuja.”⁵³

Runeberg ei haastanut jutussa Suomalaisen ajatuksia, mutta *Me Naiset* julkaisi muutaman viikon kuluttua Yhdistys 9:n aktiivijäsen Arvo Salon kirjoittaman vastineen. Salo huomautti, että Yhdistys 9:n tavoite ei ollut pakottaa ihmisiä toisenlaiseksi kuin mitä he olivat, vaan päinvastoin: ”[k]ulttuurina olisi kehitettävä siihen suuntaan, että lupa itsensä toteuttamiseen olisi suurempi. Että suuri roteva mies saisi olla hellä ja herkkä, saisi vaikka itkeä toisten nähden jos haluaa.” Lisäksi Salo totesi, että ”meissä naisasiamiehissä on yhtä ja toista miehistä [...] jonkin verran jopa seksuaalista vetovoimaa.”⁵⁴

Lehden seuraava mieskirjoittaja, Veikko Järnefelt, puolusti perinteistä roolijakoa sillä perusteella, että naisten tulo työmarkkinoille veisi miehiltä työt ja heikentäisi heidän ansiotasoaan.⁵⁵ Vuonna 1968 *Me Naiset* julkaisi jutun ”Myös miehestä on kysymys”, jossa täsmennettiin ”sukupuolirooliradikaalien” näkökulmaa ja tavoitteita. Siinä ei mainittu Yhdistys 9:n nimeä, mutta jutun

oli kirjoittanut Yhdistys 9:n aktiivi Tapani Lausti. Hän vaati miesten vapauttamista perinteisestä sukupuoliroolista, koska se aiheutti heille vakavia terveysongelmia. Lausti kritisoi naisten ja miesten roolien näkemistä kahtena toisistaan erillisenä ja toisilleen vastakkaisena sukupuolena. Hän huomautti tämän ajattelutavan marginalisoivan ne ihmiset, jotka eivät näihin rooleihin sopineet. Rooleista vapautuminen mahdollistaisi sellaisen yhteiskunnan luomisen, jossa ihmisen oli mahdollista kehittää yksilöllisiä taipumuksiaan.⁵⁶

Me Naiset siis aktiivisesti asettui sukupuoliroolikeskustelun foorumiksi antamalla tilaa sekä sukupuoliroolien uudistamisen kannattajille – erityisesti Yhdistys 9:lle – että sen vastustajille. Vastustajien näkökulma oli lehdessä selkeästi vähemmistössä. *Me Naiset* mahdollisesti halusi antaa tilaa sukupuoliroolikysymyksen monipuoliselle käsittelylle. Kriittisten puheenvuorojen julkaisu antoi myös perustellun syyn käsitellä uudistajien tavoitteita, joita lehti muutoin selkeästi ajoi.

Miehen uusi rooli isänä

Me Naiset -lehdessä korostui isyyden näkökulma. Leila Kalliala perusteli aiheen käsittelyn tarvetta sillä, että nuoret miehet itse halusivat olla uudenlaisia, lapsilleen läheisiä isiä, ja että ajatus isästä perheen ainoana elättäjänä oli vanhanaikainen. Kalliala hämmästeli jutussa psykiatri Martti Paloheimoa⁵⁷, joka oli julkisessa keskustelussa kritisoinut roolien uudistamista ja korostanut naisen roolia äitinä. Kalliala pohti, oliko jyrkän vanhoillisia mielipiteitä esittänyt Paloheimo tarkoittanut puheenvuoronsa tahallaan provosoivaksi, sillä "[o]lisi kovin masentavaa, jos yleisen mielipiteen muokkaajana näin suosittu henkilö olisi vakavissaan asioista tätä mieltä."⁵⁸

Vuonna 1968 *Me Naiset* antoi kuitenkin palstatilaa juuri Martti Paloheimon ajatuksille vanhemmuudesta. Hänen mukaansa äitiys oli naisten tehtävä eikä mies voinut "korvata naista lasten kasvattajana", sillä mieheltä puuttui lasten hoivaamisen vaisto.⁵⁹ Tässäkin tapauksessa voi ajatella, että Paloheimon ajatusten esittely yhtäältä toi esiin keskustelun monipuolisuuden ja toisaalta osoitti, miksi Yhdistys 9:n tavoitteiden edistäminen ei ollut helppoa vaan vaati asian aktiivista ajamista. *Me Naiset* nimittäin palasi isyysteemaan toimittaja Anja Angelin jutussa, jossa esiteltiin laajasti Yhdistys 9:n miesohjelman tavoitteita erityisesti isän roolin uudistamiseksi. Jutussa siteerattiin myös Yhdistys 9:n julkaiseman *Mieskin on ihminen* -julkilausuman vaatimuksia.

Jutun näkökulma oli vastakkainen Paloheimon ajatuksille, sillä sen mukaan miesten rooli oli selkeästi alkanut muuttua perheenelättäjän roolista perheenisän roolin suuntaan.⁶⁰ Angelin mielestä miehiin kohdistui entistä ristiriitaisempia vaatimuksia, kun yhtäältä heidän piti omistautua enemmän perheelleen, mutta toisaalta heidän arvostuksensa perustui menestykseen työelämässä. Miehet olivat jo alkaneet ottaa aktiivisempaa roolia isänä, mutta heihin suhtauduttiin epäillen: jos mies vei lapsensa kasvatukseen, ”hän tietää miltä tuntuu seistä siellä kaikkien naisten silmätikkuna”. Lisääntyneen vapaa-ajan ansiosta miehillä olisi ollut enemmän aikaa perheelleen, mutta

Kuva 1. Maalaisperheen isä. ”Isämme tästä maailmasta” -jutun kuvitusta. Kuva: *Sepo Saves, Me Naiset 50/1968.*

miespuoliset kaverit olettivat hänen viettävän vapaa-aikansa heidän seurassaan. Juttua varten haastateltu miessosiologi totesi työelämän muuttuneen miehille vaikeammaksi, koska naiset olivat osoittautuneet monissa tehtävissä heitä paremmiksi työntekijöiksi. Ongelmana oli myös se, ettei nykymies ollut saanut isän rooliin mallia omalta isältään, joka oli ollut poissa perheen luota – yleensä sodassa tai töissä.⁶¹ *Me Naiset* -lehden isyyttä käsittelevissä jutuissa kuvituksena oli yleensä nykyaikaisia kaupunkilaisisia, mutta tämän jutun kuvituksena oli valokuvia vanhemmista ja maaseudulla asuvista miehistä. Kuvavalinta oli yhtäältä ristiriidassa jutun tekstisisällön kanssa mutta toisaalta se korosti nykymiehen elämäntavan tuoreutta.

Jutussa heräteltiin lukijoita huomaamaan, että miehet kohtasivat jo niitä työn ja perheen yhdistämisen hankaluuksia, joita oli totuttu käsittelemään naisia koskevinä ongelmina. Täten lehti vei miehen roolin ongelmien käsittelyn pidemmälle kuin Yhdistys 9, joka vasta toivoi miesten alkavan yhdistää perhe- ja työelämää. On kuitenkin merkillepantavaa, että *Me Naisissa* ei käsitelty isyyslomaa, joka oli Yhdistys 9:n miesohjelman tärkein konkreettinen ehdotus.

Jussi Talven tasa-arvokriittinen *Uusi Maailma*

Kirjailija ja toimittaja Jussi Talvi toimi *Uusi Maailma* -lehden päätoimittajana lähes koko sen ilmestymisajan (1963–1976).⁶² Talvi oli debytoinut kirjailijana toisen maailmansodan jälkeen ilmestyneillä niin sanotuilla ”sodastapaluuromaaneilla”, jotka käsitelivät rintamamiesten asettautumista takaisin siviiliin. Hän tarkasteli erityisesti avioliitto-ongelmia, joita sodan heikentämä sukupuolimoraali ja naisten ja miesten sota-ajan erilaiset roolit aiheuttivat.⁶³ Nämä teemat olivat keskeisiä, kun *Uusi Maailma* osallistui sukupuoliroolikeskusteluun 1960-luvulla.

Jussi Talvi kritisoi *Uusi Maailma* -lehdessä toistuvasti ”roolikeskustelijoita”. Erityisen huomionarvoisia ovat kaksi kriittistä tekstiä, jotka Yhdistys 9 koki perusteettomana hyökkäyksenä itseään kohtaan. Ensimmäisessä, pian Yhdistys 9:n perustamisen jälkeen julkaistussa pääkirjoituksessa Talvi kysyi, miksi nuoret, menestyneet naiset ”joilla on kaikkea”, aliarvioivat perheenäitien osaa:

Aikana, jolloin nuorisorikollisuus lisääntyy, sukupuolitaudit saavat yhä enemmän pahaa aikaan nuorten keskuudessa, ja alituinen vaarallinen sota riehuu maapallolla vaatien nimenomaan uhrikseen lapsia ja naisia, on ilmeisesti uuden, *rauhaa* varten kasvatetun sukupolven kasvattaminen turhanpäiväistä ja halveksuttavaa? Mutta kysyn silti: eikö juuri siinä ole synnyttämisen ja elämän antamisen jälkeen naisen tehtävä?⁶⁴

Talvi määritteli rooliaktiivisuuden tavoitteeksi sen, että naiset hylkäisivät perinteisen naisen roolin, omaksuivat miehisen roolin ja täten asettuivat miestä vastaan. Pääkirjoitus oli otsikoitu ”Nainen miestä vastaan”. Talven mukaan naisten tärkein tehtävä oli lasten kasvatusta. Se oli yhteiskunnallisesti arvokasta työtä, ja ”miehet eivät voi sitä tehdä”. Sukupuolten epätasa-arvoa hän perusteli toteamalla, että ”[m]ies vain on ottanut maailman haltuunsa sen vuoksi, että hän on fyysisesti voimakkaampi.” Lopuksi hän vielä esitti, että roolikeskusteluun osallistuvat naiset olivat tavalla tai toisella epäonnistuneita naisia, ”harvoin äitejä, jotka osaavat olla terveen ja onnellisen kodin keskipiste”.⁶⁵

Lehden seuraavassa numerossa Talvi jatkoi aiheen käsittelyä pitkässä artikkelissa ”Mies ja tasa-arvoinen nainen”.⁶⁶ Hänen mukaansa tasa-arvo ei sopinut perhe-elämään, sillä esimerkiksi lasten koulutuksesta miehen tuli yksin päättää:

Mies haluaa vaimon ja perheen saadakseen pojan omaa sukuaan, yritystään, maataan, metsiään, arvonimiään yms. perimään ja jatkamaan. Mies haluaa yksin olla perheensä elättäjä ja suojelija. Naisten työssäkäynti on miehelle uhka. Töitä hakeva nainen on ilmoitus siitä, että mies ei ansaitse tarpeeksi, ja mies tuntee itsensä loukatuksi, vaikka se ei johtuisikaan miehestä vaan yhteiskunnasta. Kun nainen menee töihin, hän luopuu miehestä ja miestä pelottaa, että nainen tapaa töissä toisia miehiä.⁶⁷

Kun Yhdistys 9 esitti, että naisten ja miesten sekä perheiden elämä hyötyisi siitä, että tehtävät jaettaisiin tasan puolisoitten kesken, Talvi näki asian päinvastoin: jos nainen menisi töihin, mies kokisi, ettei avioliitto ollut enää hänen, kilpailu miehen ja naisen välillä kiristyisi ja saisi vihamielisiä piirteitä. Lisäksi vaarana oli, että ”nainen muuttuu osittain mieheksi, hän ei ole enää nainen”, jolloin perhe menettäisi äidin.⁶⁸

Miehen uudistuva rooli *Uusi Maailma* -lehdessä

Talven tulkinnan mukaan tasa-arvokeskustelu oli naisten käymää keskustelua, ja miehet olivat hiljaa, koska olivat ”hämmentyneitä ja ihmeissään: haluaako nainen todella vaihtaa perheen ja rakkauden työhön kodin ulkopuolella? Molempia hän ei voi saada.”⁶⁹ Viittaus siihen, että miehet olivat tasa-arvokeskustelussa hiljaa, oli Talvelta ristiriitainen kommentti, koska lehden päätoimittajana ja kirjoittajana hän itse määritteli, miten sukupuolen tasa-arvosta ja naisten ja miesten rooleista lehdessä keskusteltiin. Väitteen kautta hän vahvisti mielikuvaa Yhdistys 9:stä naisten aseman ajajana, joka sivuutti miesten ongelmat. Täten hän pystyi myös perustelemaan, miksi toi keskusteluun juuri Yhdistys 9:lle kriittistä miesnäkökulmaa.⁷⁰

Käytännössä *Uusi Maailma* osallistui sukupuoliroolikeskusteluun aktiivisesti. Ensimmäinen sukupuolirooleja käsittelevä ”Kumman rooli on vaikeampi – miehen vain naisen?” -otsikolla varustettu juttu ilmestyi lehdessä lokakuussa 1965⁷¹, eli samoihin aikoihin, kun Ryhmä 9 perustettiin. Siinä esitettiin kummankin sukupuolen tarvitsevan vapautusta ahtaista rooleista. Lehden sisällössä vuorottelivat Yhdistys 9:ää kritisoivat ja sitä kannattavat näkökulmat. Kriittistä näkökulmaa edustivat Talven lisäksi lehden toimittaja Toini Havu, joka paheksui ”roolityttöjä” äidin roolin ja lasten hylkäämisestä⁷², sekä aiemmin mainittu konservatiivista perhekäsitystä edustanut psykiatri Martti Paloheimo, jonka kolumnipalstaa lehti julkaisi. Paloheimo varoitti naisia menemästä töihin, koska se tekisi heidän elämästään raskasta. Työpäivän jälkeen naisten täytyisi tehdä vielä kotityöt ja huomioida aviomies, joka ei yleensä osallistunut kotitöiden tekoon eikä antanut niille arvoa.⁷³

Talvi itse kritisoi voimakkaasti naisten työssäkäyntiä: hänen mielestään naisten paikka oli kotona.⁷⁴ Naisten työssäkäynti edusti hänelle lasten hylkäämistä. Toiseksi perheenäidit veivät työpaikat niiltä, jotka niitä oikeasti tarvitsivat eli työttömänä olevilta miehiltä, ”joiden olisi pakko saada työtä elättääkseen perheensä”.⁷⁵ Kolmanneksi hän kritisoi naisten työssäkäyntiä ”statuskilpailusta” johtuvaksi: naiset kävivät töissä vain saadakseen minkkiturkin tai jotta perheellä olisi varaa autoon, veneeseen, matkoihin ja ravintolaillallesiin.⁷⁶ Palkkarahoja ei siis tarvittu välttämättömiin menoihin vaan kerskakulutukseen. Yhdistys 9:n kirjoitukset tai jokin muu syy sai Talven kuitenkin lopulta muuttamaan mieltään. Vuoden 1970 lopulla hän yllättäen puolusti pääkirjoituksessaan perheenäitien oikeutta käydä töissä, koska yhden palkan varassa ei perhettä elätetty.⁷⁷

Vaikka Talvi itse kritisoi Yhdistys 9:ä, lehden uutispalstalla yhdistyksen perustamista käsiteltiin pääasiassa positiiviseen sävyyn. Yhdistyksen tavoitteeksi kerrottiin sellaisen perhemallin purkaminen, jossa mies yksin vastasi perheen elättämisestä: "[m]olempien tulisi ansaita rahaa ja molempien pitäisi huolehtia lasten kasvattamisesta ja kouluttamisesta." Yhdistyksen jäsenistä jutussa pääsi ääneen Holger Rotkirch, joka kertoi, että myös miehen roolia oli tarkoitus muuttaa, mikä tarkoittaisi sitä, että miehet joutuisivat luopumaan "eräistä etuoikeuksistaan, mutta toisaalta heitä ei enää eristettäisi tunne-elämästä ja perhe-elämän läheisyydestä, kuten nyt tapahtuu". Yhdistyksen tavoitteisiin uutisessa suhtauduttiin kuitenkin huvittuneeseen sävyyn. Isyyslomaehdotusta lehti nimitti "isien äitiyslomaksi". Juttu päättyi seuraavasti: "[r]oolikeskustelu on vilkastunut. Naurakoon kuka haluaa."⁷⁸

Yhdistys 9:n tavoitteista *Uusi Maailma* suhtautui myönteisesti abortin laillistamiseen ja ehkäisyn laajempaan saatavuuteen. Teemoja käsitellessään lehti ei kuitenkaan maininnut, että Yhdistys 9 ajoi näitä tavoitteita. Lehti käsitteli usein myös miehen roolin uudistamisen tarvetta. Roolien uudistamista kannatti erityisesti lehden kolumnisti, kirjailija Gunnar Mattson, joka vaati miehiä "auttamaan näitä naisia, jotka tahtovat tasa-arvoisuutta", koska "[s]amalla autamme itseämme". Mattson korosti, että miesten on osallistuttava tasa-arvotyöhön, koska "[m]iehestähän se riippuu, millainen naisen asema yhteiskunnassa on."⁷⁹ Mattsonin palstan julkaisu loppui lehdessä vuonna 1967. Tämän jälkeen Yhdistys 9:n edustamaa näkökulmaa toi *Uudessa Maailmassa* esiin toimittaja Irmeli Miettinen, jonka kirjoittamia artikkeleita julkaistiin lehdessä usein. Hän kritisoi niissä perinteisten sukupuoliroolien varaan rakentuvaa perhemallia, jossa puolisoilla oli toisistaan eroavat roolit.⁸⁰ Myös lehden kolumnisti Lenita Airisto argumentoi miehen roolin uudistamisen puolesta.⁸¹

Miesten roolin uudistamisen lähtökohtana käytettiin aihetta koskevaa ulkomaista keskustelua. Vuosina 1966–1967 lehti julkaisi alun perin saksaksi julkaistun käännösartikkelisarjan, jossa käsiteltiin miesten elämää eri maissa. Sarjan aloitti suomalaista miestä käsittelevä artikkeli. Saksalainen nais-toimittaja luonnehti suomalaismiestä varsin stereotyyppisin tavoin: mies näytti yhtä elävältä "kuin pronssi- ja graniittipatsaat Helsingin toreilla ja kaduilla" ja vapautui vasta urheilukentällä tai juotuaan alkoholia. Suomalaismiehet olivat luonteeltaan luotettavia ja vaatimattomia, mutta "heiltä puuttuu kaikki hienotunteisuus rakkaudessa". Toimittaja esitteli lukijoille myös Yhdistys 9:n, jonka tavoitteena oli edistää sukupuolten tasa-arvoa, vaikka

saksalaisesta näkökulmasta suomalainen yhteiskunta olikin jo huomattavan tasa-arvoinen. Yhdistys 9 esimerkiksi vaati miehiä jakamaan taloustyöt naisten kanssa tasan. Jutussa haastateltu yhdistyksen jäsen, poliitikko Jutta Ziliacus toivoi suomalaismiesten muuttuvan naisellisemmiksi eli näyttävän enemmän tunteitaan.⁸²

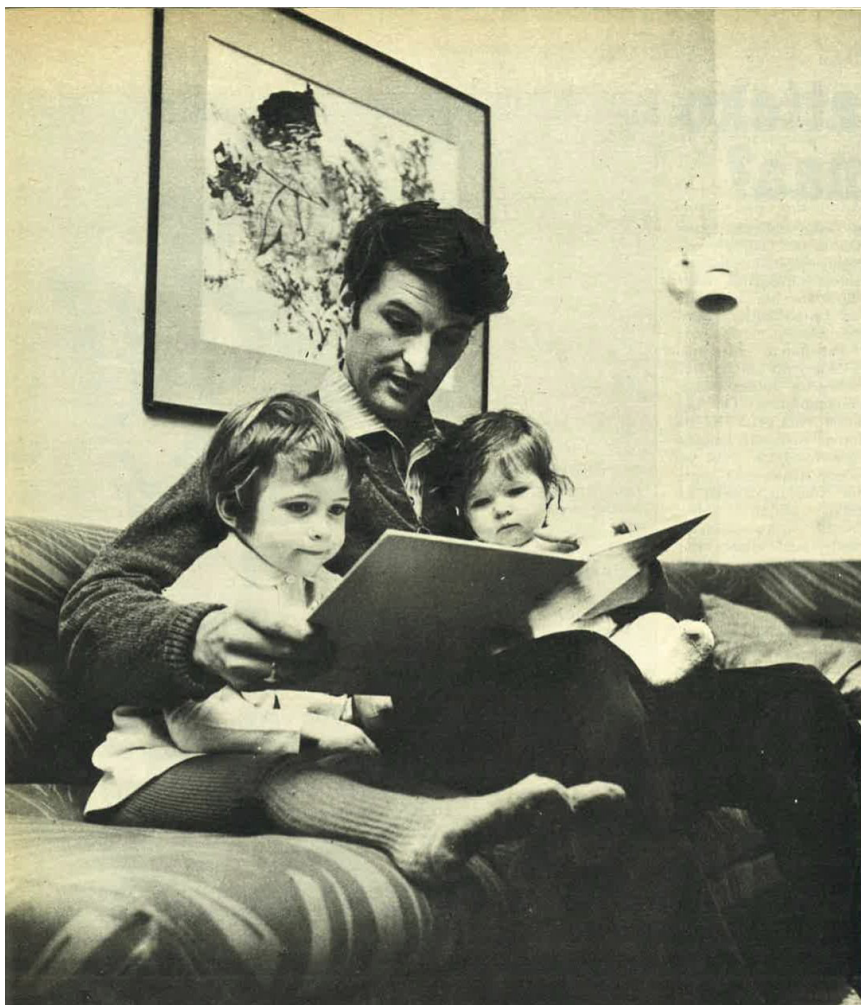
Toisessa käänösartikkelisarjassa kerrottiin miehen elämästä saksalaisten tilastojen pohjalta ja pyydettiin lukijoita kommentoimaan, millaista suomalaisten miesten elämä oli. Lukijoiden vastauksiin pohjaava juttu ”Tällainen on suomalainen mies – ja nainen” kertoi aviopuolisoiden roolien olevan melko tasa-arvoisia. Noin 80 prosenttia aviomiehistä oli vaimolleen uskollisia ja helliä. Vain kolmasosa vaimoista koki, että puoliso piti heitä talouskoneena. Noin 60 prosenttia miehistä auttoi vaimoan kotitöissä ja 80 prosenttia osallistui lasten kasvattamiseen. Miehen asema perheenpäänä oli kuitenkin vahva: mies päätti perheen asioista 86 prosentissa perheistä.⁸³ Juttukokonaisuuden visuaalinen sisältö kertoi kuitenkin toisenlaista tarinaa. Jutun pääkuvassa mies makasi sohvalla sanomalehti peitteenään ja toisen aukeaman yläosaan oli leipätekstistä poimittu nosto: ”Hän olisi voinut pitää samoja alusvaatteita vaikka kuinka kauan, mutta muutti kerran viikossa kun olin vielä käskemässä.”

Kuva 2. ”Tällainen on suomalainen mies” -jutun pääkuva. Kuva: Uusi Maailma 20/1967 (kuvaaja ei tiedossa).

Poikamiesten ja yksinhuoltajaisien ongelmat

Monissa *Uusi Maailma* -lehden jutuissa käsiteltiin miehen roolin ongelmia tavoilla, jotka edustivat Yhdistys 9:n tavoitteita ja jopa laajensivat keskustelua teemoihin, joita yhdistys ei itse huomionnut. Isyysloman käyttöönotto nostettiin uudelleen esiin vuonna 1970 toimittaja Leena Järstan artikkelissa, jossa haastateltiin pienten lasten isiä. Tällä kertaa näkökulma oli asiallisempi. Yksi haastateltavista oli Yhdistys 9:n Holger Rotkirch. Haastateltavat puolustivat

Kuva 3. Holger Rotkirch, nykyaikainen isä ja Yhdistys 9:n aktiivi, *Uusi Maailma* -lehden isyyslomaa käsitelleessä jutussa. Kuva: Antti Puskala, *Uusi Maailma* 20/1967.

isyyslomaa työ- ja perhe-elämän tasa-arvolla. Kun sekä isä että äiti olisivat kotona, työnantajan näkökulmasta miehet ja naiset olisivat yhtä potentiaalisia perhevapaiden pitäjiä ja heillä olisi tasa-arvoisempi asema työmarkkinoilla. Isälle isyysslooma mahdollistaisi läheisen suhteen luomisen lapseen, ja lapsi taas saisi pienestä lähtien kokemuksen siitä, että myös miehet toimivat kasvattajina. Kaksi haastateltavaa kuitenkin epäili, että liike-elämän palveluksessa toimiville isyysslooma oli vaikea ajatus. Kotona isä olisi luultavammin enemmän haitaksi kuin hyödyksi ja moni mies todennäköisesti käyttäisi isyysslooman omiin harrastuksiinsa eikä vauvan hoitoon.⁸⁴

Irmeli Miettinen käsitteli isyyttä kahdessa jutussa. Niissä tuotiin esiin, että miesten ja yhteiskunnan tuli havahtua siihen, että isyys oli jo muuttunut tai muuttumassa. Ensimmäisessä jutussa haastateltu kouluylilääkäri totesi, että isien pitäisi ottaa enemmän vastuuta lasten kasvatuksesta ja hoidosta, koska naisten työssäkäynti oli yleistynyt ja koska auktoritaaristen isien aika oli ohi.⁸⁵ Toisessa jutussa Miettinen haastatteli yksinhuoltajaisia, jotka olivat joutuneet omaksumaan uuden roolin esimerkiksi puolison kuoleman vuoksi. Tilanne oli ollut aluksi vaikea lasten ja kodin hoitoon tottumattomille miehille, mutta he olivat selvinneet sukulaisilta ja yhteiskunnalta saamansa avun turvin. Miettinen totesi, että roolien muuttuessa yksinhuoltajaisia tulisi olemaan yhä enemmän, joten heidän vanhemmuutensa tukemiseen tuli kiinnittää enemmän huomiota. Esimerkiksi leskeksi jäävien isien ei pitäisi joutua antamaan lapsiaan laitoshoitoon, kuten sillä hetkellä tapahtui.⁸⁶ Yksinhuoltajaisien asema oli teema, jota Yhdistys 9 ei itse käsitellyt lainkaan lukuun ottamatta vaatimusta maksaa leskeneläkettä myös miehille.

Vuonna 1967 lehden toimittaja Juhani Lyy nosti esiin *Sosiologia*-lehden sukupuoliroolitutkimuksen teemanumerosta⁸⁷ sosiologi Paavo Seppäsen tutkimuksen, jonka mukaan iso osa suurista ikäluokista edustavista suomalaismiehistä oli uhkaavasti jäämässä perheettömiksi. Tilastojen valossa aviomies oli yleensä muutaman vuoden vanhempi kuin vaimonsa. Suurten ikäluokkien kohdalla tämän trendin jatkuminen tarkoitti, että potentiaalisia aviopuolisoita ei ollut riittävästi tarjolla. Sodan aikaisista pienistä ikäluokista ei riittäisi puolisoa kaikille suurten ikäluokkien naisille eikä suurten ikäluokkien miehille riittänyt puolisoita heitä nuoremasta ikäluokasta. Toiseksi miehet jäivät maalle asumaan, kun taas naiset muuttivat kaupunkiin, jolloin mahdollisuudet aviopuolison löytämiseen vähenivät merkittävästi.⁸⁸ Ongelma koski sekä naisia että miehiä, mutta Lyy käsitteli sitä miesten näkökulmasta. Hän ehdotti ratkaisuksi poikamiehille maksettavaa tukipalkkiota, jotta he

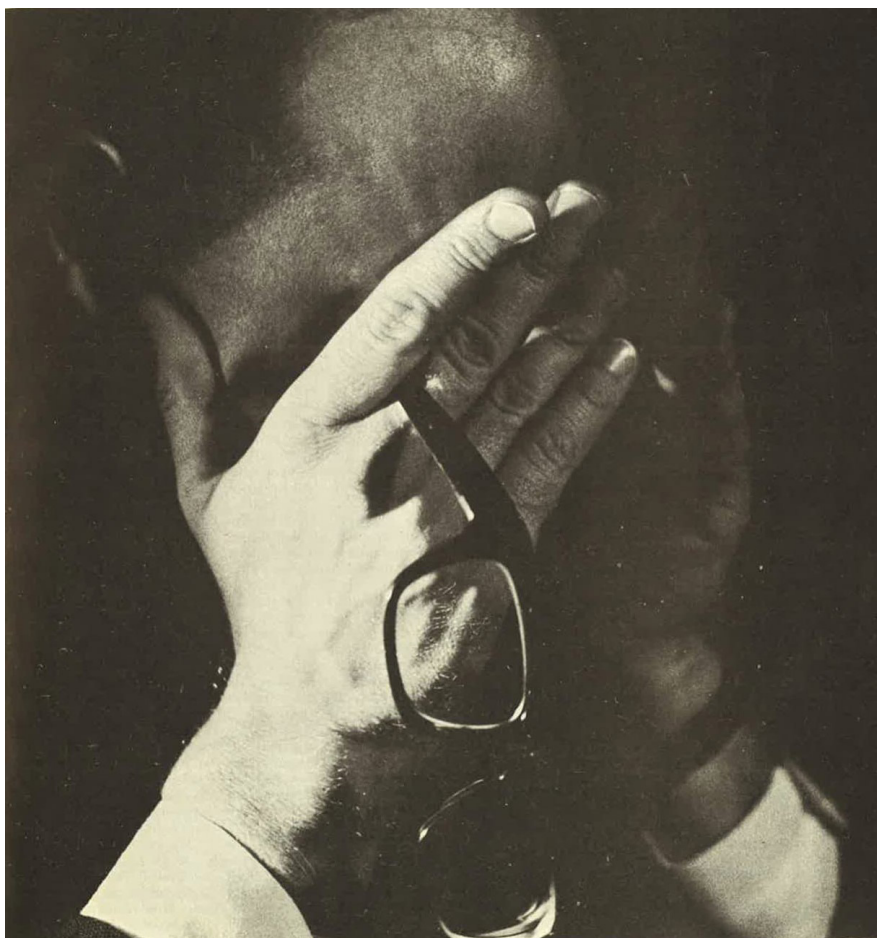
avioituisivat itsensä ikäisten naisten kanssa ja muuttaisivat maalta kaupunkiin. Vai pitäisikö tytöille maksaa tukipalkkio, jotta he jäisivät maaseudulle?⁸⁹

Jussi Talvi jatkoi maaseudun miesten tilanteen käsittelyä vuonna 1970 nostamalla esiin sydän- ja verisuonisairauksista kärsivien pohjois-karjalaisten miesten huolestuttavat terveysongelmat.⁹⁰ Pääkirjoituksessaan hän kysyi, olivatko juuri he Suomen kansan omakuva.⁹¹

Mikä ratkaisuksi elintasomiehen ongelmiin: tasa-arvo vai rakastajatar?

Niin Yhdistys 9:n ohjelmassa kuin *Me Naiset* ja *Uusi Maailma* -lehdissä nykymiehen rooli tiivistyi "elintasorobotin" ongelmiin. Kyseessä oli perheenisä, joka vastasi perheen elättämisestä oman terveytensä ja hyvinvointinsa uhalla. Kummassakin lehdessä vaadittiin miesten vapauttamista tästä roolista. *Me Naiset* -lehdessä toimittaja Eero Tuomikosken mielestä kyse oli kuvitteellisesta roolista, joka ei vastannut miesten arkipäivää, mutta aiheutti heille paineita.⁹² Talven mielestä se taas oli arkipäivää: "menestyvän miehen" roolipaineen vuoksi miehet kuolivat nuorina "loppuun ajettuna ja yhteiskunnan mielettömässä kilvassa väsyneenä".⁹³ *Me Naiset* ehdotti ratkaisuksi radikaalin sukupuolirooli-ideologian mukaista perhemallia ja työnjakoa. Jussi Talvi taas vaati paluuta perinteiseen roolijakoon. "Avioliiton onnistumisen mahdollisuudet ovat suurimmat silloin, kun vaimo voi olla kotona, hoitaa sitä, luoda kodin miehelle ja lapsille. Kun mies palaa töistä, hän haluaa tulla lämpöiseen kotiin ja saada valmiin aterian, levähtää, unohtaa päivän harmit ja vaikeudet."⁹⁴ Hän kritisoi "roolinaisia" naisiksi, jotka eivät ymmärtäneet miehiä ja joita miesten oli mahdotonta pitää rakastettavina.⁹⁵

Toinen Talven ehdottama ratkaisu oli rakastajattaren hankkiminen. Hän, samoin kuin nimettömäksi jäänyt mieskirjoittaja, nostivat asian esiin vuonna 1965 toteamalla, että keski-ikäisellä, parikymmentä vuotta naimisissa olleella aviomiehellä oli oikeus nuoreen rakastajattareen, jos aviovaimo ei enää välittänyt ulkonäöstään, oli iltaisin aina väsynyt ja asetti lapsista huolehtimisen miehen miellyttämisen edelle, niin että mies koki olevansa "syrjitty aviomies". Rakastajatar sen sijaan piti huolta ulkonäöstään, näki vaivaa miehen viettelemiseksi eikä vaivannut häntä huolillaan. Kirjoittaja huomautti, että jos vaimo pitäisi huolta viehättävyydestään ja miehensä onnellisuudesta,

Kuva 4. Mies, joka ei jaksanut olla perheen vetojuhta. Kuva: *Me Naiset* 39/1968 (kuvaa-ja ei tiedossa).

mies ei tarvitsisi rakastajattarta.⁹⁶ Rakastajattaren hankkiminen oli siis viime kädessä aviovaimon syy.

Kirjoitus sai runsaasti vastineita naisilta, jotka huomauttivat, että mies voisi itse ostaa vaimolleen uusia yöpukuja tai antaa rahaa kosmetiikan ja vaatteiden ostoon, osallistua lasten ja kodin hoitoon ja pitää huolta omasta viehättävyydestään.⁹⁷ Aiheeseen tartuttiin myös *Me Naiset* -lehdessä. Toimittaja Liisa Lapinnevan jutussa ”Erään sairaalassa olevan miehen kertomus. En jaksanut olla perheen vetojuhta” keski-ikäinen mies kertoi, että hänen kohdallaan roolivaatimukset olivat johtaneet isoihin terveysongelmiin ja

Kuva 5. Kun mies menee rakastajattaren luo, vastassa ei ole väsynyt ja kuluneisiin vaatteisiin pukeutunut keski-ikäinen nainen, vaan seksikkäästi pukeutuva, miehestä kiinnostunut nuori nainen. Kuva: "Miksi mies tarvitsee rakastajattaren" -jutun pääkuva, Uusi Maailma 21/1968 (kuvaaja ei tiedossa).

etäännyttäneet hänet muusta perheestä. Hän oli hankkinut rakastajattaren stressaavaa elämäntilannetta helpottamaan, mutta vaimo oli ottanut tämän vuoksi eron. Terveysongelmien vuoksi mies oli irtisanottu töistä. Kaikken-

sa työlleen antanut mies oli lopulta jäänyt yksin, terveytensä, työnsä ja perheensä menettäneenä.⁹⁸ Jutun kuvitukseksi oli valittu synkkä kuva miehestä, joka on riisunut silmälasinsa ja peittänyt kasvonsa käsillään. Käsien asento korosti miehen onnetonta ja epätoivoista elämäntilannetta.

Me Naiset -lehdessä toimittaja Reijo Telaranta ehdotti ”menestyvän miehen” ongelmista kärsiville parempia terveyspalveluja. Hän myös uskoi, että naisten tulo perinteisille miesten aloille helpottaisi miesten paineita ja saisi miehet uskomaan, että raha ja menestys eivät olleet miehisyiden merkkejä.⁹⁹

Uusi Maailma jatkoi aiheen käsittelyä aiemman linjansa mukaisesti. Artikkelissa ”Miksi mies tarvitsee rakastajattaren” 35-vuotias mies perusteli rakastajattaren hankkimista samoin syn kuin edellä: koko päivän lapsia hoitanut ja kotitöitä tehnyt vaimo oli väsynyt eikä tuntenut mielenkiintoa miestänsä kohtaan. Hän kiinnostui seksistä vain, jos halusi mieheltä rahaa ostaakseen itselleen jotain. Tämän vuoksi mies tunsu itsensä työrobotiksi.¹⁰⁰ Aiheesta jatkettiin jutussa ”Miksi miehet pettävät”, jossa aviovaimoille annettiin ohjeeksi huolehtia miehen miellyttämisestä niin kotona kuin sängyssä.¹⁰¹ Talvi itse vaati pääkirjoituksessa, että aviopuolisoiden uskottomuus tulisi hyväksyä tosiasiana.¹⁰² Rakastajatar- teemaan liittyen lehti julkaisi jutun amerikkalaisten, monivaimoisten mormonien elämästä¹⁰³, ja pohti, voisiko tilanteen ratkaista siten, että avioeron sattua miehen vanha ja uusi vaimo asuisivat samassa talossa.¹⁰⁴

Aikakauslehdet miehen roolin uudistajina

Suomalaisen sukupuolten tasa-arvon historiassa 1960-luku oli merkittävien uudistusten aikakausi, koska tuolloin niin tasa-arvo-, yhteiskunta- kuin sosiaalipolitiikkaa alettiin uudistaa tarkoituksena tukea naisten työssäkäyntiä. Uudistusten lähtökohtana oli sukupuolirooli-ideologia, jonka tarkoituksena oli uudistaa myös miehen roolia ja asemaa. Käytännössä tasa-arvopolitiikka keskittyi naisten aseman parantamiseen. Miesten on katsottu aktivoituneen toimimaan miesten aseman puolesta vasta 2000-luvulla. Tässä artikkelissa kuitenkin osoitan, että miehet osallistuivat 1960-luvulla varsin aktiivisesti miesten aseman edistämiseen ja siitä keskustelemiseen. Käsitys miesten ”hiljaisuudesta” tai sivuosasta tasa-arvokeskustelussa ei pidä paikkaansa, kun keskustelua analysoidaan aikakauslehtiaineiston pohjalta.

Suomalaisen miesliikkeen pioneerina pidettävä, vuosina 1966–1971 toiminut Yhdistys 9 määritteli miehen roolin uudistamisen sukupuolten tasa-arvon edistämisen keskeiseksi tavoitteeksi. Se ei keskittynyt ainoastaan isyyden roolin vahvistamiseen, kuten muu pohjoismainen roolitutkimus ja -liike sekä tasa-arvopolitiikka, vaan huomautti miehen roolin ja aseman sekä niihin liittyvien yhteiskunnan rakenteiden ja kulttuuristen asenteiden ja ihanteiden vaativan muutosta. Se osoitti perheenelättäjän roolin, työmarkkinoiden segregaaation ja perinteisen maskuliinisuuden varaan rakentuvan miehen mallin aiheuttavan miehille vakavia terveysongelmia sekä etäännyttämisestä puolisoista ja lapsista. Yhdistys 9 toi näitä teemoja aktiivisesti julkiseen keskusteluun omien julkaisujen ja runsaan lehtikirjoittelun kautta sekä antamalla haastatteluja toimittajille.

Lehdistöllä, erityisesti tässä artikkelissa analysoiduilla aikakauslehdillä, oli merkittävä rooli sukupuoliroolikeskustelun kanavana ja sen määrittelijänä, miten näistä aiheista keskusteltiin. Artikkelit vahvistaa Laura Saarenmaan huomion siitä, että Yhdistys 9 ei ”tuonut” sukupuoliroolikeskustelua Suomeen tai aloittanut sitä, vaan keskustelu oli lehdissä käynnissä jo siinä vaiheessa, kun Yhdistys 9:n jäsenten ensimmäiset puheenvuorot julkaistiin. *Me Naiset* ja *Uusi Maailma* -lehtien vuosikertojen analysointi myös osoittaa, että lehdet käsittelivät aihetta useista näkökulmista ja laajensivat keskustelua myös sellaisiin teemoihin, joita Yhdistys 9 ei huomioinut. *Me Naiset* ja *Uusi Maailma* hyödynsivät aikakauslehtijournalismin tyylikeinoja tuomalla esiin yksilön, esimerkiksi yksinhuoltajaisän tai perheenelättäjän roolissa olevan miehen, näkökulmaa miehen yhteiskunnalliseen rooliin tai työn ja perheen yhteensovittamiseen. Lehdet hyödynsivät sarjallisen julkaisumuodon mahdollisuuksia jatkamalla aiheen käsittelyä seuraavissa numeroissa. Ne kommentoivat muissa lehdissä käytyä keskustelua joko suoraan tai tarkastelemalla samaa kysymystä eri näkökulmasta. Lisäksi ne kytkivät aiheen kansainvälisiin keskusteluihin julkaisemalla käänösartikkeleina ulkomaisten lehtien juttuja.

Me Naiset -lehteä voi pitää Yhdistys 9:n tärkeänä äänenkannattajana, joka ajoi Suomeen Yhdistys 9:n edustamaa radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa. Vaikka kyseessä oli naistenlehti, se suuntasi sisältöään myös miehille. Yhdistys 9:lle kriittiset puheenvuorot olivat lehden sisällössä poikkeuksia. Niiden julkaisemisen kautta lehti asettui sukupuoliroolikeskustelun areenaksi, jossa keskustelua pidettiin yllä. Tulkitsen myös, että kriittisten mielipiteiden julkaisun jälkeen lehdellä oli perusteltu syy jatkaa aiheen käsittelyä Yhdistys 9:n tavoitteita edistävästä näkökulmasta. *Me Naiset* antoi suoraan palstatii-

laa Yhdistys 9:lle ja sen miesten roolin uudistamista koskeville tavoitteille julkaisemalla yhdistyksen jäsenten Arvo Salon ja Tapani Laustin artikkelit aiheesta. Lehti julkaisi myös otteita yhdistyksen miesohjelmasta. Toisaalta *Me Naiset* häivytti Yhdistys 9:n merkitystä miesten roolin uudistajana, koska Laustin juttu julkaistiin ilman mainintaa siitä, että hän on yhdistyksen jäsen. Vaikka lehti käsitteli Yhdistys 9:n tavoitteita monipuolisesti, miehen roolin käsittelyssä korostui isän roolin uudistamisen tarve. Näin *Me Naiset* tuotti käsitystä siitä, että miehen kohdalla roolien uudistaminen tarkoitti pääasiassa uudenlaista isyyttä.

Artikkeli vahvistaa huomion siitä, että *Uusi Maailma* -lehden päätoimittaja Jussi Talvi oli julkisessa keskustelussa Yhdistys 9:n keskeinen kriitikko. Kokonaisuutena *Uusi Maailma* -lehden sisältö oli sukupuoliroolikeskustelun osalta kuitenkin monipuolinen ja ristiriitainen, sillä siinä julkaistiin sekä Yhdistys 9:ä kritisoivia että sen tavoitteita ajavia kirjoituksia. Talven lisäksi Yhdistys 9:ä kritisoivat toimittaja Toini Havu sekä lehden kolumnistina toiminut psykiatri Martti Paloheimo, jonka pohdintoja julkaistiin myös *Me Naiset* -lehdessä. Kumpikin lehti osallistui Paloheimon asiantuntijan aseman vahvistamiseen antamalla tilaa hänen konservatiivisten mielipiteidensä esittelyyn. Tutkituissa lehdissä juuri Talvi, Paloheimo ja Havu tuottivat ja ylläpitivät kirjoituksillaan käsitystä Yhdistys 9:stä yhdistyksenä, joka ajoi parannuksia naisten asemaan miesten aseman ja lasten hyvinvoinnin kustannuksella.

Erityisesti Talvi rakensi kirjoituksillaan asetelman, jossa muut sukupuoliroolikeskustelun osapuolet sivuuttivat miesten ongelmat ja *Uusi Maailma* ja Jussi Talvi olivat ainoat, jotka ne huomioivat ja ymmärsivät. Käytännössä Talvi keskittyi naimisissa olevien keskiluokkaisten kaupunkilaismiesten aseman ja ongelmien käsittelyyn.

Samaan aikaan *Uusi Maailma* ajoi voimakkaasti yhtä Yhdistys 9:n keskeisimmistä tavoitteista, abortin laillistamista. Niin lehden kolumnisti Gunnar Mattson kuin naistoimittajat Irmeli Miettinen ja Leena Järsta käsittelivät lisäksi useita Yhdistys 9:n keskeisiä tavoitteita, mukaan lukien isän roolin uudistamista. Myös *Uusi Maailma* häivytti Yhdistys 9:n roolia uudistusten ajajana jättämällä mainitsematta, että juuri Yhdistys 9 ajoi esimerkiksi abortin vapauttamista.

Miehen roolista *Uusi Maailma* -lehdessä keskusteltiin jopa monipuolisemmin kuin *Me Naiset* -lehdessä ja Yhdistys 9:n ohjelmassa. Lehti esimerkiksi selvitti, mitä miehet itse ajattelivat Yhdistys 9:n miesohjelman keskeisestä tavoitteesta eli isyyslomasta. Tutkimuskauden aluksi lehti vitsaili ”isien äitiys-

lomalla”, mutta kauden lopulla se esitti useita perusteluja isyysloman hyödyllisyydestä. Lehti esitteli erityisesti Yhdistys 9:n jäsenen Holger Rotkirchin esimerkkinä uudenlaisesta isästä. *Me Naiset* ei käsitellyt jutuisaan isyyslomaa. *Uusi Maailma* huomioi myös yksinhuoltajaisien vaikean tilanteen, sillä heillä ei aina ollut valmiuksia hoitaa omia lapsiaan eikä yhteiskunta huomionnut yksinhuoltajaisien erityiskysymyksiä. Aihe oli Yhdistys 9:n tavoitteiden kannalta keskeinen, mutta se ei itse käsitellyt asiaa. Miesten hälyttäviä sairastavuuslukuja nostivat esiin niin Yhdistys 9 kuin tutkitut lehdetkin, mutta Talvi vei käsittelyn pisimmälle nostamalla esiin kaikkein huonoimmin voivan miesjoukon, sydän- ja verisuonitaudeista kärsivät syrjäseutujen miehet.

Miesten aseman ja roolin kannalta niin Yhdistys 9 kuin *Me Naiset* ja *Uusi Maailma* -lehdet näkivät keskeisimmäksi ongelmaksi perheenelättäjän roolin raskauden. Vaikka Talvi kritisoi kirjoituksissaan usein Yhdistys 9:ä, hän käytännössä toi esiin täsmälleen samoja miehen roolin ongelmia kuin Yhdistys 9. Yhdistys 9:n ja *Me Naiset* -lehden ratkaisu ongelmaan oli radikaalin sukupuolirooli-ideologian mukainen perhemalli, jossa molemmat vanhemmat vastasivat yhtäläisesti perheen elättämisestä ja lasten kasvattamisesta. *Uusi Maailma* -lehden ja erityisesti Jussi Talven ehdotus ongelman ratkaisemiseen oli vastakkainen. Molemmat argumentoivat perinteisen perhemallin puolesta, jossa vaimo omistautui perheenäidin rooliin. Jos vaimo ei täyttäisi perheenelättäjämiehen tarpeita, miehellä tulisi olla oikeus rakastajattareen. Siinä missä tasa-arvopolitiikassa oltiin siirtymässä naisten työssäkäyntiä tukeviin ratkaisuihin, Jussi Talvi samoin kuin Martti Paloheimo kannattivat vankkumattomasti konservatiivista rooli-ideologiaa ainakin vuoteen 1970 asti.

Sekä *Me Naiset* -lehden että *Uusi Maailma* -lehden tapa käsitellä rooliki-symyksiä oli ajanvietelehdlle tyypilliseen tapaan viihteellinen. *Uusi Maailma* käsitteli kysymystä paikoin sensaatiolehden tavoin, mikä mahdollisti myös kärjistettyjen näkökulmien esiin tuomisen. Sukupuolten tasa-arvon edistymisen kannalta oli kuitenkin tärkeää, että lehdet osoittivat juttujensa kautta sukupuolten tasa-arvossa olevan paljon ongelmia ja ehdottivat niihin ratkaisuja. Ne myös tärkeällä tavalla määrittelivät sukupuolten tasa-arvon koskevan myös miehiä ja toivat monipuolisesti keskusteluun miesten näkökulmaa, joka puuttui muuten ajan tasa-arvopolitiikasta. Kokonaisuutena lehdet loivat mieskysymyksen käsittelyyn kaksi tulkintakehystä: ensimmäinen kannusti miehiä huomioimaan omaan asemaansa ja rooliinsa liittyvät ongelmat ja toimimaan niiden ratkaisemisen puolesta. Toinen, erityisesti Jussi Talven

edustama tulkintakehys esitti sukupuolten tasa-arvon edistämisen naiskysymyksenä, joka uhkasi keskiluokkaisten miesten asemaa. Jälkimmäisen tulkinnan edustajat tuottivat keskusteluun miesnäkökulman, jossa miesten aseman edistäminen perustui sukupuolirooliliikkeen ja naisten kritisointiin. Jatkossa olisikin tärkeä tutkia, millaisia näkökulmia ja painotuksia keskustelu sai, kun feministinen liike aktivoitui Suomessa 1970-luvulla.

FT, dosentti Arja Turunen työskentelee Jyväskylän yliopistossa museologian yliopistonopettajana. Hän on sukupuolen, pukeutumisen ja arkielämän lähihistorian tutkimukseen erikoistunut etnologi, joka on viimeisimmissä tutkimuksissaan keskittynyt suomalaisen 1960–1980-lukujen feminismin tutkimukseen.

Viitteet

- 1 Jokinen 2012a, 13.
- 2 Jokinen 2012a, 13–15; Jokinen 2012b; Julkunen 2012.
- 3 Artikkelin on osa Helsingin Sanomien Säätiön rahoittamaa *Naisten asiassa: Yhteiskunnan muutos ja feminismi suomalaisissa naistenlehdissä 1960–1970* -tutkimushanketta (rahoituskausi 2023–2025). Yhdistys 9:ä käsittelevä aineisto on kerätty ja analysoitu osana Koneen säätiön rahoittamaa tutkimushanketta *Naisten, miesten ja lasten parhaaksi! Yhdistys 9 ja kamppailu sukupuolten tasa-arvosta 1960-luvulla* (apurahanumero 201805372). Kiitän lämpimästi nimettömiä vertaisarvioijia ja artikkelin toimittajia kannustavasta ja rakentavasta palautteesta, joka auttoi selkiyttämään artikkelin fokusta ja tehtävää.
- 4 Julkunen 1994.
- 5 *Naisten asemaa tutkivan komitean mietintö 1970*; Kurvinen ja Turunen 2023.
- 6 Kurvinen ja Turunen 2023.
- 7 Mickwitz 2008, 34; Turunen 2024.
- 8 Yhdistys 9:n säännöt 1966; Margaretha Mickwitz, "Kvinnor – hjärntvättas till tro på lyckan genom mannen", *Nya Pressen* 2.9.1965b, 6; Rotkirch, 1968, 63; Turunen 2024. Pohjoismaisesta sukupuoliroolitutkimuksesta ja -keskustelusta, ks. Dahlström 1962; Olsson 2011; Järvklo 2022, 51–60.
- 9 Jokinen 2012b, 63–64.
- 10 Historiallista tutkimusta miesten aktiivisuudesta miesten aseman ja roolin uudistamisessa ja sitä koskevassa keskustelussa on tehty pääosin vasta Jokisen artikkelin julkaisun jälkeen, ks. esim. Järvelä 2013; Julkunen 2021.
- 11 Holli 1988; Julkunen 1994; Schmitz 2007; Isaksson 2007; kritiikistä ks. Turunen 2024.
- 12 Haavio-Mannila 1968, 208–219.
- 13 Klinth 2002, 66–68, 79–80; Hill 2007, 44; Kåre-Breivik 2013; Järvklo 2022, 60–129.
- 14 Saarenmaa 2010, 231–288.

- 15 Aikakauslehtijournalismista, ks. Ruoho ja Saarenmaa 2011, 30–31; Töyry 2005, 63, 94–96.
- 16 Kävin aineistonkeruun vaiheessa läpi myös *Suomen Kuvalehden* ja *Anna* -lehden vuosikertoja, mutta jätin ne lopullisesta tutkimusaineistosta pois, koska niissä sukupuolirooleja ja miesten asemaa käsiteltiin huomattavasti vähemmän kuin *Me Naiset* ja *Uusi Maailma* -lehdissä.
- 17 Yhdistys 9:n jäsenten laatimat vastineet julkaistiin tuoreeltaan *Tilanne* ja *FBT*-nimisissä kulttuurilehdissä (Brita Polttila, ”Roolidebatista (erityisesti Jussi Talven luettavaksi)”, *Tilanne* 2/1966, 116–117; Pentti Saaritsa, ”Karin metodit”, *FBT* 3/1966, 39–40). Arvo Salon vastine julkaistiin *Me Naiset* -lehdessä (12/1966). Talven ja Suomalaisen näkemykset nostettiin esiin myös Yhdistys 9:n aktiivien 2000-luvulla toimittamassa *Roolien murtajat* -kirjassa esimerkkeinä Yhdistys 9:n kohtaamasta (kohtuuttomasta) kritiikistä (Eskola 2008; Mickwitz 2008).
- 18 Töyry 2005, 25–26, 82; Turunen 2011, 60–61, 88; Ruoho ja Saarenmaa 2011, 18.
- 19 Naistenlehden ja ei-naistenlehden määritelmästä, ks. Töyry 2005, 21–28; Turunen 2011, 53–55, 61–63.
- 20 Yhdistys 9:n edustamasta sukupuolirooli-ideologiasta ja sen tavoitteista laajemmin, ks. Turunen 2024; Kurvinen ja Turunen 2023.
- 21 *Me Naiset* ilmestyi tutkimusajankohtana kerran viikossa, *Uusi Maailma* kaksi kertaa kuukaudessa. Lehtiä ei ole digitoitu, joten ne on käyty läpi selaamalla lehtien vuosikerrat käsin.
- 22 Myös lukijakirjeet on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, eli artikkelin fokus on toimituksen tuottamassa sisällössä.
- 23 Fairclough 1997, 79, 136, 265–266; Fairclough 2003, 36–37, 81–155; Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 71–72, 79–114; Leiwo ja Pietikäinen 1996, 97; Jokinen 1999, 47; Potinkara, Raippalinna ja Turunen 2023.
- 24 Mänistö 1999, 157–158; Seppänen 2001, 200–207.
- 25 Ruoho ja Saarenmaa 2011, 51.
- 26 Suomalaisen naistenlehtien yhteiskunnallisuudesta, ks. Kivikuru 1996; Töyry 2005; Turunen 2014; Turunen 2020.
- 27 Kumpulainen 2017, 1–2; Malmberg 1991, 134–136, 160–162.
- 28 Kokoomuspuolueen näkökulma tuli tutkimusajankohtana voimakkaimmin esiin Wolf Halstin kirjoittamissa vasemmistoa kritisoivissa kolumneissa, joita lehti julkaisi vuodesta 1967 lähtien. Kumpulainen 2017.
- 29 Fairclough 1997, 136; Töyry 2005, 36–37; Kurvinen 2018; Potinkara, Raippalinna ja Turunen 2022, 329–331.
- 30 Saarenmaa 2010, 229; Kurvinen 2021.
- 31 Margaretha Mickwitz, ”Könsrollerna – inte frontdelning utan primärrelationer”, *Nya Pressen*, 24.8.1965a, 6; Margaretha Mickwitz, ”Kvinnor – hjärntvättas till tro på lyckan genom mannen”, *Nya Pressen*, 2.9.1965b, 6; Ritva Turunen, ”Nainen ja hänen roolinsa I”, *Uusi Suomi*, 31.10.1965a, 18; Ritva Turunen, ”Nainen ja hänen roolinsa II”, *Uusi Suomi*, 6.11.1965b, 20; Ritva Turunen, ”Nainen ja hänen roolinsa III”, *Uusi Suomi*, 14.11.1965c, 19.
- 32 Ryhmän ja yhdistyksen nimi perustui alkuperäisen ryhmän jäsenmäärään.
- 33 Yhdistys 9:n toimintakertomukset 1966–1970; Mickwitz 2008, 37–49.
- 34 Eskola 1968.

- 35 SNDL:n tavoitteita käsiteltiin pääasiassa sen omissa lehdissä; ks. Kurvinen ja Turunen 2023.
- 36 Eskola 1968; Eskola 2008; Mickwitz 2008, 31–33.
- 37 Saarenmaa 2010, 231.
- 38 Yhdistys 9:n säännöt; Ritva Turunen, "Nainen ja hänen roolinsa I", *Uusi Suomi*, 31.10.1965a, 18; Rotkirch 1968, 64; ks. myös Turunen 2024, 162–163.
- 39 Dahlström 1962, 22–27; Ritva Turunen, "Nainen ja hänen roolinsa I", *Uusi Suomi*, 31.10.1965a; Rotkirch 1968; Turunen 2024.
- 40 Margaretha Mickwitz, "Könsrollerna – inte frontdelning utan primärrelationer", *Nya Pressen*, 24.8.1965a, 6.
- 41 Ritva Turunen, "Nainen ja hänen roolinsa I", *Uusi Suomi*, 31.10.1965a, 18.
- 42 Ritva Turunen, "Nainen ja hänen roolinsa II", *Uusi Suomi*, 6.11.1965b, 20.
- 43 Julkilausuma *Mieskin on ihminen* 1968.
- 44 Jaakkola 1968.
- 45 Mickwitz 2008, 53–55.
- 46 Miestyö alkoi Tanessa vasta 1980-luvulla ja Tanen miesjaosto perustettiin vuonna 1988. Julkunen 2012, 36.
- 47 Esim. Leila Kalliala, "Tiimalasi-palsta", *Me Naiset* 10/1967, 38–39, 71; Leila Kalliala, "Tiimalasi-palsta", *Me Naiset* 9/1968, 72–73; Leila Kalliala, "Tiimalasi-palsta", *Me Naiset* 5/1969, 28–29
- 48 Esim. Jertta Roos, "Laulu yhdestä palvelutalosta", *Me Naiset* 15/1967, 28–31.
- 49 Tiedossani ei ole, oliko hän yhdistyksen jäsen; ainakaan hän ei kuulunut yhdistyksen johtokuntaan eikä ollut sen aktiivinen jäsen.
- 50 Esim. Mirja Sassi, "Henrik Tikkanen", *Me Naiset* 38/1967, 37–41, 92–93; Rauha Korthe-Koski, C.G. Hagström ja Eeva Järvenpää, "Mitä mies mieltii", *Me Naiset* 22/1968, 52–54.
- 51 Maud Wester, "Väsytet sankarit", *Me Naiset* 35/1965, 16–17. Tietääkseni Saksassa ei ollut tuolloin Yhdistys 9:ä vastaavaa toimintaa, mutta naisten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta keskusteltiin Saksassa jo 1960-luvun alusta lähtien, ks. Bergman 2002, 78–100.
- 52 Leila Kalliala, "Tiimalasi-palsta", *Me Naiset* 8/1966, 30–31.
- 53 Tutta Runeberg, "Naisen rooli", *Me Naiset* 9/1966, 38–41.
- 54 Arvo Salo, "Karin rooli", *Me Naiset* 12/1966, 50–51.
- 55 Veikko Järnefelt, "Miehen miettimää naisasiasta", *Me Naiset* 51–52/1966, 32, 64.
- 56 Tapani Lausti, "Myös miehistä on kysymys", *Me Naiset* 49/1968, 30–32.
- 57 Paloheimosta, ks. Korppi-Tommola 2006.
- 58 Leila Kalliala, "Tiimalasi-palsta", *Me Naiset* 8/1966, 30–31.
- 59 Raili Paimo, "Laitapuolen lapset", *Me Naiset* 14/1968, 70–71, 98–99.
- 60 Anja Angel, "Isämme tästä maailmasta", kuvat Seppo Saves, *Me Naiset* 50/1968, 52–59.
- 61 Ibid.
- 62 Tutkimusajankohtana toisena päätoimittajana oli myös Alli-Julia Tolvanen vuoden 1968 numeroon 1 asti.
- 63 Lassila 1994, 148; Turunen 2003, 152
- 64 Jussi Talvi, "Nainen miestä vastaan", *Uusi Maailma* 5/1966, 13.
- 65 Ibid.
- 66 Jussi Talvi, "Mies ja tasa-arvoinen nainen", *Uusi Maailma* 6/1966, 16–21.

- 67 Jussi Talvi, "Mies ja tasa-arvoinen nainen", *Uusi Maailma* 6/1966, 19.
- 68 Jussi Talvi, "Mies ja tasa-arvoinen nainen", *Uusi Maailma* 6/1966, 21.
- 69 Ibid.
- 70 Esim. Jussi Talvi, "Vihreät aviomiehet", *Uusi Maailma* 3/1968, 13.
- 71 "Kumman rooli on vaikeampi – miehen vain naisen", *Uusi Maailma* 22/1965, 50–54.
- 72 Toini Havu, "Se surumiellinen sävy naisen roolissa", *Uusi Maailma* 12/1966, 28–31.
- 73 Martti Paloheimo, "Kotirouvan ansat", *Uusi Maailma* 12/1969, 64–65; Martti Paloheimo, "Rakkauden vararavinto", *Uusi Maailma* 5/1969, 68.
- 74 Jussi Talvi, "Entä vaimon palkka?", *Uusi Maailma* 8/1966, 9.
- 75 Jussi Talvi, "Naiset työpaikoilla ja työttömyys", *Uusi Maailma* 6/1967, 13; myös Ruth Wathén, "Äitiä tarvitaan kotona", *Uusi Maailma* 11/1967, 18–21.
- 76 Jussi Talvi, "Entä vaimon palkka?", *Uusi Maailma* 8/1966, 9; Jussi Talvi, "Vaimo ja mies – todellako tasa-arvoisia", *Uusi Maailma* 22/1968, 11.
- 77 Jussi Talvi, "Miksi ei oikeudenmukaisuutta naisille?", *Uusi Maailma* 22/1970, 3.
- 78 "Myös isille äitiysloma", *Uusi Maailma* 23/1967, 16.
- 79 Gunnar Matsson, "Naisten epätasaisuus", *Uusi Maailma* 4/1966, 8.
- 80 Esim. Irmeli Miettinen, "Onko suomalainen nainen työn orja?", *Uusi Maailma* 16/1969, 22–27; Irmeli Miettinen, "Pilaako lapsi avioliiton", *Uusi Maailma* 15/1969, 32–35.
- 81 Lenita Airisto, "Mielipiteitä. Miehen rooli", *Uusi Maailma* 9/1966, 69.
- 82 Waltraut Hofer, "Millainen maa - sellaiset miehet 1. osa. Suomi: seksiä pullosta", *Uusi Maailma* 26/1966, 20–25.
- 83 TX, "Tällainen on suomalainen mies – ja nainen", *Uusi Maailma* 20/1967, 24–29.
- 84 Leena Järsta, "Kannatteko isyyslomaa?", *Uusi Maailma* 11/1970, 22–25.
- 85 Irmeli Miettinen, "Isät eivät ymmärrä mitään", *Uusi Maailma* 7/1968a, 62–65.
- 86 Irmeli Miettinen, "Yksinäiset isät on unohdettu", *Uusi Maailma* 14/1968b, 62–65.
- 87 *Sosiologia* 3 (1966), nro 4. Teemanumero oli Yhdistys 9:n tutkijajäsenten toimittama.
- 88 Seppänen 1966.
- 89 Juhani Lyy, "Onko poikamiehille maksettava tukipalkkio", *Uusi Maailma* 17/1967, 24–25.
- 90 Jussi Talvi, "Takametsien mies", *Uusi Maailma* 3/1969, 17.
- 91 Jussi Talvi, "Suomen kansan omakuva?", *Uusi Maailma* 4/1970b, 13.
- 92 Eero Tuomikoski, "Minne menevä mies menee", *Me Naiset* 36/1967, 76–79.
- 93 Jussi Talvi, "Mies ja tasa-arvoinen nainen", *Uusi Maailma* 6/1966, 19.
- 94 Jussi Talvi, "Mies ja tasa-arvoinen nainen", *Uusi Maailma* 6/1966, 20.
- 95 Jussi Talvi, "Mihin tässä mahtuvat roolinaiset", *Uusi Maailma* 13/1969, 13.
- 96 Jussi Talvi, "Avioliiton murtumakohtia", *Uusi Maailma* 5/1965, 9; "Minkä vuoksi vieroksun vaimoani", *Uusi Maailma* 7/1965, 30–33.
- 97 "Suomalaisen avioliiton pimeä puoli", *Uusi Maailma* 8/1965, 46–49; "Mies on mitattu", *Uusi Maailma* 9/1965, 35–37.
- 98 Liisa Lapinneva, "En jaksanut olla perheen vetojuhta", *Me Naiset* 39/1968, 6–8.
- 99 Telaranta, Reijo, "Vaihdatteko miehenne elintagoon?", *Uusi Maailma* 1/1970, 32–35.
- 100 "Miksi mies tarvitsee rakastajattaren", *Uusi Maailma* 21/1968, 16–19.
- 101 Eila Sarkama, "Miksi miehet pettävät", *Uusi Maailma* 23/1968, 32–37.
- 102 Jussi Talvi, "Käsikirja uskottomille", *Uusi Maailma* 6/1969, 11.
- 103 Ben Merson, "Pitää olla enemmän vaimoja", *Uusi Maailma* 21/1967, 30–35.
- 104 "Uusi ja vanha vaimo. Asuisitteko saman katon alla?", *Uusi Maailma* 22/1969, 30–32.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Me Naiset, 1965–1970.

Uusi Maailma, 1965–1970.

Arkistolähteet

Kansan arkisto (KA), Helsinki. Yhdistys 9:n arkisto

Mieskin on ihminen! -julkilausuma (kansio ID, DC)

Yhdistys 9:n toimintakertomukset 1966–1970 (kansio ID, DB)

Yhdistys 9:n säännöt (kansio IC, CA)

Muut aikakaus- ja sanomalehdet

Mickwitz, Margaretha. "Könsrollerna – inte frontdelning utan primärrelationer." *Nya Pressen*, 24. elokuuta 1965a, 6.

Mickwitz, Margaretha. "Kvinnor – hjärntvättas till tro på lyckan genom mannen." *Nya Pressen* 2. syyskuuta 1965b, 6.

Polttila, Brita. "Roolidebatista (erityisesti Jussi Talven luettavaksi)." *Tilanne* 2/1966, 116–117.

Saaritsa, Pentti. "Karin metodit." *FBT* 3/1966, 39–40.

Turunen, Ritva. "Nainen ja hänen roolinsa I." *Uusi Suomi*, 31. lokakuuta 1965a, 18.

Turunen, Ritva. "Nainen ja hänen roolinsa II." *Uusi Suomi*, 6. marraskuuta 1965b, 20.

Turunen, Ritva. "Nainen ja hänen roolinsa III." *Uusi Suomi* 14. marraskuuta 1965c, 19.

Verkkolähteet

Korppi-Tommola, Aura. "Martti Paloheimo." *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006. Viitattu 16.2.2024.

Artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-008469>

Kirjallisuus

Bergman, Solveig. *The Politics of Feminism: Autonomous Feminist Movements in Finland and in West-Germany from the 1960s to the 1980s*. Turku: Åbo Akademi University Press, 2002.

Dahlström, Edmund, toim. *Kvinnors liv och arbete. Kvinnors liv og arbeid*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, 1962.

- Eskola, Katarina. "Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa." Teoksessa *Miesten maailman nurjat lait*, toimittanut Katarina Eskola, 11–37. Helsinki: Tammi, 1968.
- Eskola, Katarina. "Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa." Teoksessa *Roolien murttajat*, toimittaneet Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren, 56–72. Helsinki: Gaudeamus, 2008.
- Fairclough, Norman. *Miten media puhuu?* Tampere: Vastapaino, 1997.
- Fairclough, Norman. *Analysing Discourse*. London: Routledge, 2003.
- Haavio-Mannila, Elina. *Suomalainen nainen ja mies. Asema ja muuttuvat roolit*. Helsinki: WSOY, 1968.
- Hill, Helena. *Befria mannen! Idéer om förtryck, frigörelse and förändring hos en svensk mansrörelse under 1970- och tidigt 1980-tal*. Umeå: Text och kultur, 2007.
- Holli, Anne Mari. "Yhdistys 9:n politiikan ja politiikkakäsitysten suhteen merkityksestä tasa-arvopolitiikan syntyhistoriassa." *Politiikka* 30, no. 4 (1988): 321–332.
- Isaksson, Emma. *Kvinnokamp. Synen på underordning och motstånd i den nya kvinnörörelsen*. Stockholm: Atlas, 2007.
- Jaakkola, Risto. "Miesten vaihtoehto." Teoksessa *Miesten maailman nurjat lait*, toimittanut Katarina Eskola, 183–190. Helsinki: Tammi, 1968.
- Jokinen, Arja. "Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen." Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä*, toimittaneet Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, 126–159. Tampere: Vastapaino, 1999.
- Jokinen, Arto. "Johdanto." Teoksessa *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus- ja tasa-arvopolitiikka*, toimittanut Arto Jokinen, 11–22. Tampere: Tampere University Press, 2012a.
- Jokinen, Arto. "Miehet osana tasa-arvokeskustelua ja politiikkaa." Teoksessa *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus- ja tasa-arvopolitiikka*, toimittanut Arto Jokinen, 63–76. Tampere: Tampere University Press, 2012b.
- Julkunen, Lauri. *Kynällä ja sanalla. Yrjö Karilas poikien kasvattajana 1910–1960-luvuilla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2021.
- Julkunen, Raija. "Suomalainen sukupuolimalli." Teoksessa *Naisten hyvinvointivaltio*, toimittaneet Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin, 179–202. Tampere: Vastapaino, 1994.
- Julkunen, Raija. "Mieskysymys suomalaisen tasa-arvopolitiikan asialistalla." Teoksessa *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus- ja tasa-arvopolitiikka*, toimittanut Arto Jokinen, 30–43. Tampere: Tampere University Press, 2012.
- Järvelä, Juha. *Kaksi maailmaa? Sukupuoli Mika Waltarin kirjailijakuvassa, teksteissä ja niiden vastaanotossa 1925–1939*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2013.
- Järvklo, Niclas. *Den nye mannen. Statlig maskulinitetspolitik i Sverige från 1980-talet till 2020-talet*. Stockholm: Stockholms universitet, 2022.
- Kivikuru, Ulla-Maija. *Vieraita lehtiä. Aikakauslehti ajan ja paikan risteyksessä*. Helsinki: Helsinki University Press, 1996.
- Klinth, Roger. *Göra pappa med barn. Den svenska pappapolitiken 1960–95*. Linköping: Linköpings universitet, 2002.
- Kumpulainen, Sami. "Lehtemme on puolueeton, eikä harrasta politiikkaa." *Suomalaisten puolueiden ja niiden poliitikkojen käsittely Uusi Maailma -lehdessä 1963–1979*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2017.
- Kurvinen, Heidi. "Toimittajat ja toimitukselliset prosessit mediatekstien takana." *Historiallinen Aikakauskirja* 118, no. 3 (2018): 310–322.

- Kurvinen, Heidi. "Yhteiskunnallinen muutos ja suomalaistoimittajien ärtymys – kuinka feminismistä tuli 1970-luvun lopun lehdistössä vaikea sana." Teoksessa *Vihapuheen, viholliskuvien ja disinformaation historiaa. Vallan ja vastarinnan välineitä*, toimittanut Marja Vuorinen, 233–258. Turku: Turun historiallinen yhdistys, 2021.
- Kurvinen, Heidi, ja Arja Turunen. "The radical sex role ideology and the Finnish gender role movement of the late 1960s." *Women's History Review* 23, no.1 (2022): 62–81. DOI: 10.1080/09612025.2022.2092270
- Kåre-Breivik, Jan. "Superguttene – den norske Mannebevegelsen på 1970- og 80-tallet." Teoksessa *Da den personlige ble politisk. Den nye kvinne- og mannsbevegelsen på 1970-tallet*, toimittanut Hilde Danielsen, 153–183. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2013.
- Lassila, Pertti. "Min täällä tee, se kaikki kieroön vie." Teoksessa *Ja kuitenkin me voitimme. Sodan muisto ja perintö*, toimittanut Lauri Haataja, 141–157. Helsinki: Kirjayhtymä, 1994.
- Leiwo, Matti, ja Sari Pietikäinen. "Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä." Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa*, toimittaneet Kari Palonen ja Hilikka Summa, 85–108. Tampere: Vastapaino, 1996.
- Malmberg, Raili. "Yleislehtien kuohuvat vuodet 1934–1980." Teoksessa *Suomen lehdistön historia 8, Aikakauslehdistön historia: yleisaikakauslehdet*, toimittanut Päiviö Tommila, 107–188. Kuopio: Kustannuskiila Oy, 1991.
- Mickwitz, Margaretha. "Yhdistys 9 ja sukupuoliroolikeskustelu." Teoksessa *Roolien murjat*, toimittaneet Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren, 25–55. Helsinki: Gaudeamus, 2008.
- Männistö, Anssi. *Islam länsimaisessa hegemonisessa diskurssissa*. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, 1999.
- Naisten asemaa tutkivan komitean mietintö*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 1970.
- Pietikäinen, Sari, ja Anne Mäntynen. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino, 2009.
- Potinkara, Nika, Liia Raippalinnalla Liia-Maria ja Arja Turunen. "Diskurssintutkimus." Teoksessa *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, toimittaneet Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi, 349–350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2022.
- Rotkirch, Holger. "Yhdistys 9 uudistusten jouduttajana." Teoksessa *Miesten maailman nurjat lait*, toimittanut Katarina Eskola, 62–73. Helsinki: Tammi, 1968.
- Ruoho, Iris, ja Laura Saarenmaa. *Edunvalvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet journalismina ja julkisuutena*. Tampere: Tampereen yliopisto, 2011.
- Saarenmaa, Laura. *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Tampere: Tampere University Press, 2010.
- Schmitz, Eva. *Systerskap som politisk handling. Kvinnors organisering i Sverige 1968 till 1982*. Lund: Lund University Department of Sociology, 2007.
- Seppänen, Janne. *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino, 2001.
- Seppänen, Paavo. "Suuret ikäluokat ja avioliitto: Mistä mies?" *Sosiologia* 3, no. 4 (1966): 178–182.
- Turunen, Arja. *Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme?* Naisten päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohteet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889–1945. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys, 2011.

- Turunen, Arja. "Naistenlehdet Suomessa 1880-luvulta 1930-luvulle." *Media & Viestintä* 37, no. 2 (2014), 38–56.
- Turunen, Arja. "Equality on male terms or reconstruction of gender roles? Association 9 and the Finnish sex role ideology of the 1960s." *NORA Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 32, no. 2 (2024): 158–172. DOI: 10.1080/08038740.2024.2320629
- Turunen, Risto. *Uhon ja armon aika. Suomalainen kirjallisuusjärjestelmä, sen yhteiskuntasuhteet ja rakenteistuminen vuosina 1944–1952*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 2003.
- Töyry, Maija. *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2005.